

Ο ΔΙΟΓΕΝΗΣ ΚΑΙ Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ...ΣΚΥΛΩΝ

Η εμφάνιση των απόψεων των Κυνικών γίνεται σ' ένα ιδιαίτερα κρίσιμο σημείο της πορείας της κυριαρχίας στον ελλαδικό χώρο. Αυτό που ονομάστηκε κλασική Ελλάδα είχε φτάσει στο διαφαινόμενο τέλος του. Αρχίζει να κάνει την εμφάνισή της μια νέα δύναμη, η Μακεδονική αυτοκρατορία του Φιλίππου και του Αλέξανδρου. Στο κοινωνικό γίγνεσθαι αυτό σημαίνει, ότι το κράτος αποκτά πιο ολοκληρωμένη μορφή, γίνεται ένας μηχανισμός κυριαρχίας, που για κάποιο διάστημα φαίνεται, πως δεν υπάρχει ορατή δύναμη στον ορίζοντα, ικανή να το νικήσει. Οι πόλεις – κράτη του Ελλαδικού χώρου ζουν τις τελευταίες τους μέρες, καθώς δεν έχουν την δύναμη να αντισταθούν στην πολεμική μηχανή του Αλέξανδρου.

Στην πραγματικότητα πολύ πριν η Αθήνα είχε μετασχηματιστεί σε μια ηγεμονική δύναμη από την εποχή, ακόμα, του Περικλή, επομένως σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί κι αυτή σαν πόλη – κράτος, αφού είχε υπό τον έλεγχό της ένα μεγάλο μέρος των τότε κρατών – πόλεων. Ουσιαστικά πρόκειται για μια μεγάλη κατακτητική δύναμη της εποχής, που δεν μπορεί να αντέξει την πίεση μιας μεγαλύτερης. Άλλωστε, για να λέμε τα πράγματα με το όνομά τους, η πολυδιαφημιζόμενη δημοκρατία δεν είναι παρά ένα σύστημα κυριαρχίας, στο οποίο η εξουσία δεν βρίσκεται στην αριστοκρατία ή στο βασιλιά αλλά στην εκκλησία του δήμου, όπου βεβαίως δεν εκφράζεται η επιθυμία του λαού, αλλά των κυρίαρχων πολιτικών ομάδων.

Η φιλοσοφία δεν κινείται βέβαια έξω από την ιστορία αλλά μέσα σε αυτή (εκφράζοντας κατά κανόνα τις επιδιώξεις αλλά και την κατάσταση της κυριαρχίας σε ένα ορισμένο ή εκτεταμένο τμήμα της), έτσι διαμορφώνονται οι διάφορες φιλοσοφικές θεωρίες. Ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης θα αναζητήσουν τρόπους οργάνωσης του διαφαινόμενου

κρατικού μετασχηματισμού σε πιο στέρεες βάσεις. Τρία άλλα φιλοσοφικά ρεύματα θα αναζητήσουν τρόπους φυγής από την καθημερινή πραγματικότητα, ο στωικισμός, ο σκεπτικισμός και ο ηδονισμός.

Οι Κυνικοί κινούνται και αυτοί στη ίδια λογική με τις τρεις προηγούμενες τάσεις, μόνο που η φιλοσοφία τους εμπεριέχει και εκφράζει την άρνηση, την ανατροπή, το σταμάτημα της κρατικής ολοκλήρωσης, γιατί κεντρικά σημεία της είναι: **η επιστροφή στη φύση, η λιτή ζωή, η κατάργηση όλων των διακρίσεων και η ελευθερία χωρίς όρια.**

Πρώτα ο Αντισθένης και μετά ο Διογένης θα δημιουργήσουν την φιλοσοφία των σκύλων. Μια φιλοσοφία που παίρνει διαστάσεις ανελέητης κριτικής σε όλο το φάσμα των κοινωνικών θεσμών, η οποία τελικά μετατρέπεται σε κριτική στο ίδιο το σύστημα κυριαρχίας και τέλος στον ίδιο τον πολιτισμό, [πολιτισμός εδώ εννοείται το σύνολο των καταστάσεων εξαναγκασμού και των καταπιεστικών συνθηκών και δραστηριοτήτων που οδήγησαν τον άνθρωπο στο να αποσπαστεί από τον φυσικό κόσμο]. Το πλέον σημαντικό όμως είναι, ότι ο Διογένης έκανε πράξη τις φιλοσοφικές του τοποθετήσεις, ζώντας πραγματικά σαν σκύλος. Η συμπεριφορά του είχε μια απaráμιλλη αξιοπρέπεια, γιατί ότι έκανε, το έκανε συνειδητά και δεν περιείχε κανενός είδους δραματοποίηση ή παραίτηση από την ζωή.

Η αλήθεια είναι βέβαια, πως η ονομαζόμενη φιλοσοφία των Κυνικών είχε ένα ατομικό χαρακτήρα, δεν ήταν μια γενικευμένη κοινωνική αντίδραση. Αυτός ο ατομισμός δεν αναιρεί τον ανατρεπτικό χαρακτήρα της, αλλά, για να είμαστε δίκαιοι, είναι φανερό πως δεν είχε δυνατότητες ανακοπής του κρατικού μετασχηματισμού στον ελλαδικό χώρο, ούτε ο τρόπος ζωής τους από μόνος του θα μπορούσε να επαναφέρει τους ανθρώπους στη φύση. Η φαινομενική αδυναμία των κυνικών να επεκτείνουν τις αντιλήψεις τους μέσα στο κοινωνικό χώρο δεν σημαίνει, βέβαια, πως αποτελούν αυτό που οι εξουσιαστικές αντιλήψεις χαρακτηρίζουν ως περιθώριο.

Οι Κυνικοί θα εξακολουθήσουν να έχουν παρουσία για 600 χρόνια μετά τον Διογένη, αλλά πλέον θα έχουν εξαναγκασθεί μέσα από ένα κλίμα έμμεσων διωγμών και διαστρεβλώσεων να καθιερωθούν σαν μια «εκφυλισμένη» και απονευρωμένη ομάδα ανθρώπων, που περιφέρεται ανέστια από πόλη σε πόλη χωρίς καμιά δυνατότητα και χωρίς καμιά πλέον προσπάθεια ανατροπής του συστήματος κυριαρχίας. Στα πλαίσια αυτής της συστηματικής παραποίησης της ουσίας του κυνισμού κατέληξε να εμφανίζεται ο αυτοκράτορας Ιουλιανός σαν κυνικός φιλόσοφος!!!

Τα τρωτά σημεία του κυνισμού είναι δύο.

Πρώτον, ο ατομικιστικός χαρακτήρας του, όπως προαναφέρθηκε, γι' αυτό το λόγο δεν τον φοβάται το κράτος, προσπαθεί μάλιστα να τον παρουσιάσει σαν ένα γραφικό ρομαντικό κίνημα ονειροπόλων και **δεύτερον ότι: δεν βάζει ζήτημα ανατροπής του συστήματος κυριαρχίας**, είτε γιατί δεν μπορεί να αντιληφθεί τον πραγματικό εχθρό, είτε γιατί δεν θέλει να τον αντιληφθεί. Πρόκειται για ένα λάθος που κάνουν όλα τα κινήματα επιστροφής στη φύση, το ίδιο λάθος επανέλαβαν οι χίπηδες. Που σημαίνει πως ό,τι κι αν συμβαίνει στη βάση της κοινωνίας, αν το κράτος παραμένει αλώβητο, καμιά απελευθέρωση δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί. Ανακύπτει αβίαστα το συμπέρασμα, πως αν δεν χτυπηθεί ο μηχανισμός και οι θεσμοί κυριαρχίας, που είναι το κράτος, κανένα κίνημα επιστροφής στη φύση δεν μπορεί, ούτε να πετύχει τον στόχο του, και, πολύ περισσότερο, να συμβάλλει στην απελευθέρωση της κοινωνίας.

ΑΝΤΙΣΘΕΝΗΣ [445 – 360 π. Χ.]

Ο Αντισθένης ήταν γιός ενός Αθηναίου και μίας δούλας από τη Θράκη. Υπήρξε μαθητής του σοφιστή Γοργία, αλλά αργότερα προσχώρησε στους μαθητές του Σωκράτη και λόγω μάλλον της σοφιστικής του εκπαίδευσης εναντιώθηκε στον Πλάτωνα. Βασικά, θεωρείται ως ο κύριος αντίπαλός του. Δυστυχώς όμως δεν έχει διασωθεί κανένα από αυτά τα συγγράμματά του, ώστε να γνωρίζουμε πάνω σε ποια επιχειρήματα εδράζεται η αντίθεσή του στην πλατωνική φιλοσοφία μέσα από αυτά. Εν τούτοις, έχει σημασία να αναφέρουμε πως υπήρχαν δέκα τόμοι με συγγράμματά του, που τα αναφέρει λεπτομερώς ο Διογένης ο Λαέρτιος στη Συναγωγή του. Ο Αντισθένης, που υπήρξε ένας από τους πολυγραφότερους της εποχής του, δίδασκε στο χώρο του γυμναστηρίου του Κυνοσάργους και εξ αιτίας αυτού του γεγονότος, κατά μία άλλη εκδοχή, έλαβε το όνομά του ο Κυνισμός. Πάντως, η ονομασία προέρχεται κατά κύριο λόγο από τον κύνα (σκύλο) τα χαρακτηριστικά της φύσης του οποίου, ο Κυνισμός, προέβαλε. Δεν είναι και τόσο αδιάφορο το γεγονός πως η σχολή δημιουργήθηκε στο Κυνόσαργες των Αθηνών, που ήταν το μόνο γυμνάσιο της πόλης το οποίο δεχόταν μη Αθηναίους πολίτες.

Το κεντρικό περιεχόμενο της φιλοσοφικής του διδασκαλίας ήταν η αυτογνωσία. Ο Αντισθένης ακολουθεί το σωκρατικό «γνώθι σαυτόν» αλλά διαφοροποιείται σημαντικά με το να εισάγει ως πρωτεύοντα σημεία την σωματική άσκηση, την αυτοπειθαρχία και την εργασία. Έτσι, η αρετή του Αντισθένη αποκτά στοιχεία που φανερώνουν μια στροφή από την σωκρατική νοησιарχία, στην σφαίρα της πραγματικότητας. Υπάρχει δηλαδή μια άρνηση να δεχτεί την εγκυρότητα των ιδεών που κινούνται στην σφαίρα της νόησης. Δίνει μεγάλη σημασία στη σφαίρα της πραγματικότητας και επομένως η φιλοσοφία του έχει πρακτικό αποτέλεσμα. Κατά κάποιο τρόπο προσπαθεί να λύσει την αντίφαση θεωρίας και πράξης.

Για τους Κυνικούς, ο λόγος έχει λειτουργικότητα μόνο στο να γίνεται κατανοητό το τι υπάρχει ή υπήρχε: «**Πρώτος ωρίσατο λόγον ειπών, λόγος εστίν ο το τι ήν ή εστί δηλών**» (Ed. Mullach, Fragmenta Philosophorum Graecorum, II, 283).

Για τον Αντισθένη δεν υπάρχει τίποτα έξω από τα αισθητά πράγματα, επομένως γι' αυτόν ό,τι είναι αισθητό είναι και πραγματικό. Βλέπουμε δηλαδή πως υπάρχει εν σπέρματι η άποψη που διατυπώθηκε στον εικοστό αιώνα από την σχολή της Φραγκφούρτης [Χάμπερμας, Χαϊντέγκερ, Αντόρνο, Μαρκούζε], ότι **η ιδεολογία είναι μια ψευδής συνείδηση**, απόρροια ενός πολιτισμού που αυτοπροβάλλεται εγωιστικά ως ανώτερη μορφή ζωής, ως περιούσιο τέκνο μιας ακατανόητης θεϊκής επιλογής. Μέσα από ένα τέτοιο φιλοσοφικό πρίσμα ορίζεται πλέον ως μεγαλύτερο αγαθό η εσωτερική ελευθερία και ανεξαρτησία, οι οποίες για να επιτευχθούν θα πρέπει να περιορίσουμε τις βασικές μας ανάγκες, έτσι ώστε να μην βρισκόμαστε δέσμιοι των αναγκών μας.

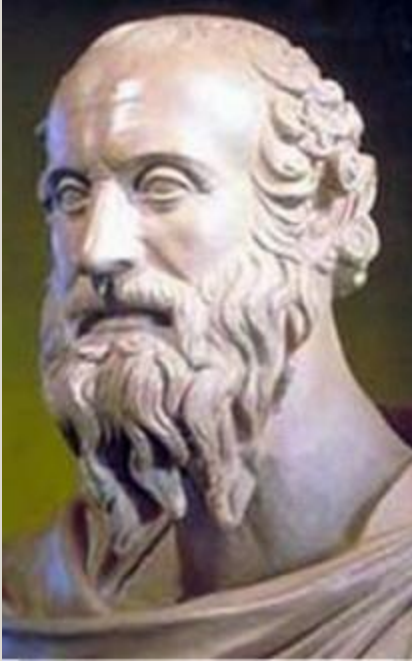
Η ασκητική που προτείνει ο Αντισθένης τον φέρνει σε πλήρη ρήξη με τον ηδονισμό, που εκφράζουν ο Αρίστιππος, και ο Επίκουρος¹ που πρόβαλλαν ως ανώτερο αγαθό της ζωής την ηδονή και προέτρεπαν να την επιδιώκουμε κατά προτεραιότητα. Κάθε λογικός άνθρωπος αντιλαμβάνεται, ότι το ιδανικό της ζωής δεν είναι δυνατόν να είναι ο ηδονισμός, όχι μόνο γιατί δεν μπορεί να αφορά το σύνολο των ανθρώπων, παρά μονάχα μια προνομιούχα ελίτ, αλλά και γιατί επιδίωξη είναι το να ζούμε ελεύθερα σε μια ελεύθερη κοινωνία. Αντίθετα, ο Αντισθένης προτείνει μια πρακτική ζωή με βάση την αρετή της ολιγάρκειας και με βάση την αυτάρκεια και αυτονομία. Γι' αυτό αδιαφορούσε για τη γεωμετρία, τη μουσική και τις τέχνες, διδάσκοντας την επιστροφή στη φύση.

Τη φιλοσοφία αυτή δεν πρέπει να τη συγχέουμε με τον ασκητισμό του χριστιανισμού, ο οποίος διδάσκει την άρνηση της ζωής και την αφοσίωση στο θεό, ώστε να κερδίσει ο ασκητής τον υποτιθέμενο αιώνιο παράδεισο. Στην φιλοσοφία του Αντισθένη υπάρχει η αναζήτηση ενός απλού τρόπου ζωής και η άρνηση τού πολιτισμού. Ακόμα προτείνει την ανυπακοή στους νόμους, αν αυτοί δεν συμβαδίζουν με την αρετή, την κατάργηση όλων των διακρίσεων, μεταξύ δούλων και ελευθέρων, ανδρών και γυναικών. Υπέρτατο αγαθό στην φιλοσοφία του Αντισθένη δεν είναι ο νόμος, όπως στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη, αλλά η αρετή του σοφού ανθρώπου, η οποία ταυτίζεται με το φυσικό τρόπο ζωής.

Σε αυτή τη φιλοσοφία είναι φανερό πως υπάρχει ένας ατομισμός, ο οποίος αδυνατεί να δώσει μια γενικότερη κατεύθυνση, ώστε να γίνει αντιληπτό πως το σύστημα κυριαρχίας είναι που οδηγεί τον άνθρωπο στην υποδούλωση. Ωστόσο, αυτός ο ατομισμός έχει άμεσο πρακτικό αποτέλεσμα για όποιον επιθυμεί να ζήσει με έναν τρόπο χαλαρό, απλό, φυσικό, αποφεύγοντας την έντασή στην κατανάλωση και το αγχώδες κυνήγι των ηδονών. Οι διάφοροι όμως τεχνοκράτες χλευάζουν έναν τέτοιο τρόπο ζωής. Το ίδιο συμβαίνει και με τους μαρξιστές όλων των αποχρώσεων. Όλοι, από κοινού, αποθεώνουν την βιομηχανική και τεχνολογική ανάπτυξη και την κατανάλωση βιομηχανικών προϊόντων. Μια τέτοια τοποθέτηση βλέπει για παράδειγμα, τη λύση της ανεργίας με τον πολλαπλασιασμό των θέσεων εργασίας, δηλαδή περισσότερες βιομηχανίες, περισσότερα καταναλωτικά προϊόντα.

Στην πραγματικότητα είναι αδύνατο να υπάρξει μια τέτοια «ανάπτυξη» στο διηνεκές. Μπορεί οι επαναστάτες του 19ου αιώνα να έβλεπαν στην ανάπτυξη της βιομηχανίας την απελευθέρωση των καταπιεσμένων από την σκλαβιά της καταναγκαστικής εργασίας, σήμερα όμως 200 χρόνια από τις πρώτες ατμοκίνητες μηχανές είναι γελοίο, αν όχι επικίνδυνο, να ισχυριζόμαστε κάτι τέτοιο, καθώς η τεχνολογία όχι μόνο δεν απελευθερώνει την κοινωνία από τα δεσμά της μισθωτής σκλαβιάς, αλλά την υποδουλώνει ακόμα περισσότερο, αφού χρησιμοποιείται όλο και πιο πολύ για τον έλεγχο και την γενική υπακοή του πληθυσμού στο σύστημα κυριαρχίας κι εκμετάλλευσης.

Έτσι, στις σημερινές συνθήκες υπερανάπτυξης του πολιτισμού όπου ο κοινωνικός χώρος βάλλεται όλο και περισσότερο από την ψευδαίσθηση πως το κράτος είναι ανίκητο και, ακόμα χειρότερα, πως δεν μπορεί να υπάρξει κοινωνία έξω από αυτό και ότι θα πρέπει να θεωρηθεί κομμάτι της ύπαρξής μας, όπως ο αέρας που αναπνέουμε, η άρνηση του πολιτισμού είναι αναπόσπαστο κομμάτι του αγώνα ενάντια στον κρατισμό και την κυριαρχία.

ΔΙΟΓΕΝΗΣ [404-325 π.Χ.]

Ο Διογένης είναι ο πιο γνωστός Κυνικός φιλόσοφος. Δυστυχώς όμως δεν έχουμε στοιχεία για μια πλήρη βιογραφία του, ούτε βέβαια έχουμε κάτι από τα γραπτά του. Έχουν χαθεί ή καταστραφεί από την μισαλλοδοξία των κυρίαρχων θρησκευτικών και ιδεολογικών εκδηλώσεων. Αξιοσημείωτο είναι πως ανάμεσα στα γραπτά έργα του Διογένη (από τα οποία δεν διασώθηκε τίποτε) σημαντική θα πρέπει να ήταν η «Πολιτεία», στην οποία απ' ό,τι συνάγεται αντιπαρατίθεται στις απόψεις του Πλάτωνα. Καταγόταν από την Σινώπη, γι' αυτό είχε το προσωνύμιο Σινωπεύς. Ήρθε στην Αθήνα μαζί με τον πατέρα του, γιατί στην πατρίδα του συνελήφθησαν να παραχαράζουν το νόμισμα². Μια πρακτική που φαίνεται πως συνέχισε για κάποιο διάστημα στην Αθήνα και στην Κόρινθο, ακολουθώντας το δόγμα: «παραχαράττειν το νόμισμα».

Έζησε για πολλά χρόνια σ' αυτές τις δύο πόλεις κάνοντας πράξη τις φιλοσοφικές του απόψεις. Στην πραγματικότητα η φιλοσοφία του Διογένη είναι **άρνηση της φιλοσοφίας**, γιατί απέναντι στις ιδέες αντιπαραθέτει την δράση, την απλή φυσική ζωή, την ελευθερία χωρίς όρια και επιπλέον δεν μπαίνει στον κόπο να οικοδομήσει ένα δικό του φιλοσοφικό σύστημα. Με αυτή την έννοια **ο Διογένης ο σκυλόσοφος είναι ένας αναρχικός**, γιατί δεν υπακούει σε καμία πολιτική, οικονομική ή θρησκευτική αρχή.

Εκτός αυτού, με την δράση του αναστέλλει την αναπαραγωγή της κυριαρχίας, υλοποιεί με τον τρόπο ζωής του τις απόψεις του για την επιστροφή στη φύση και την ελευθερία χωρίς όρια. Τον ονόμασαν κύων, για την σκυλίσια ζωή του γεμάτη «στερήσεις και κακουχίες», κυρίως όμως γιατί γάβγιζε σαν σκύλος, ένας χαρακτηρισμός που αποδεχόταν και ο ίδιος.

Ο Διογένης ο Σινωπεύς ανέπτυξε με τον τρόπο ζωής του μια αντισυμβατική συμπεριφορά, καυτηριάζοντας χωρίς έλεος τον τρόπο ζωής του πολιτισμένου ανθρώπου. Αυτό συνέβαλε να γίνει το όνομα Κυνικός συνώνυμο του σκληρού, αδίστακτου ανθρώπου, πράγμα το οποίο δεν ανταποκρίνεται στην φιλοσοφία των σκύλων. Η ταύτιση των κυνικών με αυτούς τους χαρακτηρισμούς είναι εντελώς ανυπόστατη και συκοφαντική. Η φιλοσοφία του δεν είναι άρνηση της ζωής, δεν είναι

μηδενισμός, ούτε, ακόμη περισσότερο, η βάση δικαιολόγησης ανήθικων πράξεων και ωμοτήτων, ώστε να δικαιολογείται η σημερινή χρήση του όρου κυνικός για αντίστοιχες καταστάσεις. Ούτε, βέβαια, είναι η περίπτωση του ατόμου που **εκ συστήματος διαπιστώνει λάθη και δυσπιστεί σε ό,τι αφορά τη σοβαρότητα ή αγαθότητα των ανθρώπινων προθέσεων και πράξεων και αντιδρά πάντοτε με ειρωνεία και σαρκασμό**, όπως συνηθίζουν να ορίζουν τον κυνικό τα περισσότερα λεξικά.

Οι απόψεις του Διογένη δεν έχουν σχέση με αυτούς τους χαρακτηρισμούς, γιατί ζητάει την επιστροφή στην φύση, την ελευθερία χωρίς όρια και την κατάργηση όλων των διακρίσεων, με λίγα λόγια το σταμάτημα της εξάπλωσης του πολιτισμού και την άρνησή του. Ότι είναι φυσιολογικό έλεγε δεν μπορεί να είναι ανήθικο, γι' αυτό οι κοινωνικές συμβατικότητες δεν αξίζουν τον σεβασμό μας. Απέρριπτε όλους τους συμβατικούς θεσμούς και υποστήριζε πως η ευτυχία αποκτάται με τον απλό τρόπο ζωής, ικανοποιώντας μόνο τις φυσικές μας ανάγκες, όσο το δυνατόν ευκολότερα, ασκώντας το σώμα, ώστε να έχει όσο το δυνατόν λιγότερες ανάγκες, λέγεται μάλιστα, πως το χειμώνα έκανε ασκήσεις γυμνός πάνω στο χιόνι και το καλοκαίρι τούμπες πάνω στην καυτή άμμο, για να κρατιέται σε φόρμα. Η πλήρης περιφρόνηση της συμβατικής συμπεριφοράς και ο ειρωνικός τρόπος με τον οποίο την αντιμετώπιζε, είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της φιλοσοφίας του³. Ο κυνισμός του Διογένη [δηλαδή η συμπεριφορά του ανθρώπου σαν του σκύλου, για να δείξει από την μια ότι δεν διαφέρουμε από τα ζώα και από την άλλη την προτροπή να επιστρέψουμε στην φυσική ζωή, μακριά από τον πολιτισμό] κοροϊδεύει τους πάντες και τα πάντα, τον ανταγωνισμό⁴, την σταδιοδρομία, την απληστία, τις φυλετικές διακρίσεις, την ανδρική ανωτερότητα, την εξουσία, το χρήμα και ότι άλλο αποτελεί τον λεγόμενο πολιτισμό.

Πάντως, ένας από τους ορθότερους ορισμούς του Κυνισμού που έχει καταγραφεί στο «Λεξικό Σουίδα» αναφέρει πως ο Κυνισμός είναι **«Αίρεσις φιλοσόφων. Ο δε ορισμός αυτού σύντομος επ' αρετή οδός. Τέλος δε του Κυνισμού το κατ' αρετή ζήν. Ήρεσκε δ' αυτοίς λιτός βιούν, αυτάρκεσι χρώμενοις σιτίοις, πλούτου και δόξης και ευγενείας καταφρονείν»**.

Η Αρετή, που είναι κάτι το υπαρκτό, είναι δυνατό να οικειοποιηθεί με πολύ απλό τρόπο στον άνθρωπο, αφού η αρχή για τη μάθηση είναι η προσεκτική μελέτη των λέξεων («Αρχή παιδείσεως η των ονομάτων επίσκεψις»). Από τη στιγμή, μάλιστα, που την αποκτήσει ο άνθρωπος, τότε είναι αδύνατον να τη χάσει.

Ο Διογένης δεν εργαζόταν και είχε, σύμφωνα με την παράδοση, για κατοικία ένα πιθάρι, όπως ακριβώς ένας σκύλος το σπίτι του. Το πιθάρι σαν κατοικία έδινε απεριόριστη ελευθερία στο Διογένη, γιατί μπορούσε να το μεταφέρει όπου ήθελε αλλάζοντας έτσι το περιβάλλον του. Επίσης δεν χρειαζόταν επισκευές, ούτε βέβαια φοβόταν τους κλέφτες, ή τους σεισμούς. Όταν πετάξουμε από πάνω μας όλα αυτά που μας δεσμεύουν δεν μπορεί παρά να νιώθουμε ελεύθεροι. Ο Διογένης δεν είναι ένας αρχαίος κλοσάρ, αλλά μια επαναστατική φιγούρα που έχει συνείδηση των πράξεών του. Δεν θα τον δούμε συνέχεια με μια κούπα κρασί στο χέρι, ούτε βέβαια κάνει χρήση κάποιας ναρκωτικής ουσίας [το όπιο και το χασίς, υπήρχαν στην αρχαιότητα], είναι σφόδρα αντίθετος με τέτοιου είδους καταχρήσεις.

Δυστυχώς όμως, τις φιλοσοφικές ή καλύτερα τις αντιφιλοσοφικές του απόψεις, οι εξουσιαστές προσπάθησαν να τις γελοιοποιήσουν και να μετατρέψουν τον τρόπο ζωής του σε γραφική ιστοριούλα, ακίνδυνη για το σύστημα κυριαρχίας. Ο ίδιος έγινε ένας

θρύλος, αλλά του έχει αφαιρεθεί όλη η ζωντάνια και η δραστικότητα των απόψεών του. Έτσι, από εχθρός των κυρίαρχων, μεταβάλλεται σε μια ρομαντική, ευαίσθητη φιγούρα που προκαλεί το ενδιαφέρον όλων, για την «παράξενη» συμπεριφορά του.

Είναι πασίγνωστο το περιστατικό, όπου φέρεται πως κυκλοφορούσε ντάλα μεσημέρι μ' ένα αναμμένο φανάρι ψάχνοντας να βρει στους δρόμους της Αθήνας έναν πραγματικό άνθρωπο. Η σημασία αυτής της πράξης είναι ό,τι στους ανθρώπους βασιλεύει η υποκρισία, το ψέμα του πολιτισμού και των σχέσεων υποταγής και πως ένας κυνικός σαν τον Διογένη γνωρίζοντάς αυτήν την κατάσταση προκαλεί τους άλλους να τη δουν και αυτοί. Η πράξη του στα μάτια του αριστοκράτη Πλάτωνα φαντάζει σαν τρέλα, γι' αυτό θα φωνάξει έμπλεος θυμού: «**πως ο Σωκράτης τρελάθηκε**», [από αυτό το περιστατικό του δόθηκε και το προσωνύμιο **Μαινόμενος Σωκράτης**] αναγνωρίζοντας σαφώς την φιλοσοφική του κατάρτιση. Οι πράξεις του Διογένη είναι συνειδητές, δεν απορρέουν από μια τυχαία συγκυρία καταστάσεων, ούτε βέβαια από παραίτηση και ανημποριά. Η συμπεριφορά του θεωρείται προκλητική, γιατί σε κάθε τι το δεσμευτικό και απέναντι στην υποδούλωση του ανθρώπου στον πολιτισμό. και τις επιταγές της εξουσίας, αντιπαραθέτει την απλότητα⁵.

Όλα αυτά που αποτελούν τον πολιτισμό δεν είναι παρά άχρηστα αντικείμενα, τα οποία από αντικείμενα κατοχής μπορούν εύκολα να μετατραπούν σε δυνάστες, επομένως το ιδανικό της ελεύθερης φυσικής ζωής, απαιτεί να μην κατέχουμε τίποτα, για να μην μετατραπούμε από κατέχοντες σε κατεχόμενους από αυτά. Η απόρριψη της ιδιοκτησίας βλέπουμε ότι επεκτεινόταν σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας και εννοείτε βέβαια, πως δεν θεωρούσε ούτε κάποια γυναίκα κτήμα του, ήταν αναφανδόν υπέρ του ελεύθερου έρωτα. Μάλιστα έκανε έρωτα δημόσια χωρίς καμία προφύλαξη από τα μάτια των περαστικών, γιατί πίστευε, πως όποιος κρύβεται, το κάνει επειδή φοβάται μήπως αποκαλυφθεί το ψέμα του πολιτισμού του. Δεν έβαζε όρια στην ερωτική απόλαυση και δεν θεωρούσε την ηλικία εμπόδιο. Γι' αυτόν όλοι οι άνθρωποι έχουν δικαίωμα στην ηδονή, από τα παιδιά μέχρι τους ηλικιωμένους. Όλα είναι επιτρεπτά σύμφωνα με τον Διογένη αρκεί να μην χρησιμοποιείται βία και καταναγκασμός.

Ο Διογένης τίθεται απέναντι από τον ηδονισμό που εκφράζει αρχικά ο Αρίστιππος και αργότερα ο Επίκουρος, γιατί είναι μια φιλοσοφική θεωρία που όχι μόνο δεν απελευθερώνει τον άνθρωπο αλλά τον καθιστά και δούλο των ηδονών. Ο ηδονισμός είτε με την ακραία εκδοχή του Αρίστιππου, είτε με την μετριοπαθή του Επίκουρου, είναι μια ξένη θεωρία με τον αγώνα των ανθρώπων για απελευθέρωση, στην πραγματικότητα είναι μια θεωρία που αφορά τους κατέχοντες τον

πλούτο, οι οποίοι λόγω της κενότητας της ζωής τους, αναζητούν νόημα στις ηδονές. Άλλωστε είναι φυσικό για μια φιλοσοφία που θέλει να επιστρέψει στη φυσική ζωή να τίθεται εχθρικά στην φιλοσοφία της αφασίας, όπου ουσιαστικά οδηγεί ο ηδονισμός. Ο αγωνιζόμενος άνθρωπος δεν μπορεί παρά να ασκεί το σώμα, όπως και την ψυχή, για να βρίσκεται πάντοτε σε κατάσταση εγρήγορσης και να μην είναι δέσμιος των παθών του. Ίσως να μην αρέσουν αυτά σε πολλούς, όμως εμείς θεωρούμε, πως αν θέλουμε να είμαστε ελεύθεροι από την μια και αν θέλουμε να ζήσουμε αρμονικά με την φύση από την άλλη, οι απολαύσεις και οι ηδονές οφείλουν να μην αναιρούν τις απόψεις και τις θεωρήσεις μας.

Στην γνωστή ιστορία του Οιδίποδα τυράννου, όπου αποκαλύπτεται η αιμομικτική σχέση που είχε με την μητέρα του, σχολίασε: «Μα γιατί τυφλώθηκε αφού θα μπορούσε πολύ εύκολα να νομιμοποιήσει την αιμομιξία». Πρόκειται για μια ευθεία βολή κατά της εξουσίας που νομιμοποιεί όλες τις πράξεις της προσπαθώντας να τις καθιερώσει σαν κοινωνικές και αδιαφιλονίκητες αξίες.

Φυσικά, για να μην τρελαθούμε εντελώς, οφείλουμε να διευκρινίσουμε επιπρόσθετα, ότι δεν προτρέπει κανένα να γίνει αιμομίκτης, αλλά πως προσπαθεί μέσα από την ανελέητη κριτική του, να απαλλάξει τον άνθρωπο από τον τρόπο των απαγορεύσεων που επιβάλλει η κυρίαρχη ηθική. Μια ηθική που κρέμεται σαν σκιάχτρο πάνω από τα κεφάλια των ανθρώπων, για να δημιουργεί ενοχικά συμπλέγματα, τρόμο και πανικό με την σχιζοειδή λογική της, με στόχο την υποταγή στις κοινωνικές νόρμες, άρα και στην κρατική εξουσία. Η φράση λοιπόν του Διογένη είναι προκλητική μόνο για τους βρυκόλακες που καιροφυλακτούν να κατασπαράξουν την ελευθερία, όχι γι' αυτούς που επιθυμούν να αποτινάξουν τις φοβίες που επέβαλε ο κρατισμός.

Στην πραγματικότητα δηλαδή ο χλευασμός του Διογένη είναι απελευθερωτικός. Μάλιστα η διάσημη εταίρα Λαΐδα, του έστησε μια παγίδα, επειδή αρνιόταν να κάνει έρωτα μαζί της, πήρε την θέση άλλης μέσα στην νύχτα, που δεν ήταν δυνατόν να φανεί για πια πρόκειται. Βέβαιη ούσα για τη μεγάλη νίκη της του είπε: «**Σου την έφερα ω Διόγενε!**», για να πάρει την εύστοχη απάντηση: «**Εν σβηστής λυχνίης, πάσα γυνή ομοία εστί**». Η απάντηση είναι μεγαλοφυής, γιατί πράγματι μέσα στα σκοτάδια της νύκτας, που δεν υπάρχει το ψέμα και τα φκιασίδα του πολιτισμού, όλες οι γυναίκες είναι ίδιες. Θα συμπληρώναμε για την αποφυγή παρεξηγήσεων και όλοι οι άνδρες είναι ίδιοι, χωρίς αυτό να σημαίνει την εξουσιαστική ισοπέδωση, πως όλοι οι άνθρωποι είναι κρέας και κόκαλα και πως η μόνη διαφορά τους είναι η εξωτερική εμφάνισή τους. Επίσης, το ίδιο εδώ δεν σημαίνει πως όλοι οι άνθρωποι είναι πανομοιότυπα αντίγραφα, αλλά πως μέσα στα σκοτάδια της νύκτας εξαφανίζεται, η στιλιζαρισμένη, η φτιασιδωμένη, η πλαστή εικόνα του θηλυκού ή του ανδρικού προτύπου, που δημιουργεί το κυρίαρχο ανθρωποείδωλο.

Ο Διογένης ο κυνικός δεν φοβάται τίποτα, δεν έχει τίποτα να χάσει, ενώ αντίθετα ο οποιοσδήποτε τύραννος έχει πολλά, γι' αυτό ο ένας είναι ελεύθερος και δυνατός ενώ ο άλλος αδύνατος και φοβισμένος. Περιφρονεί τους ισχυρούς και δεν τους αναγνωρίζει καμιά ανωτερότητα, μάλιστα με την στάση ζωής του διαλύει τα νέφη που τους περιβάλλουν, τα οποία προκαλούν δέος στο λαό. Όταν ο «μεγάλος» βασιλιάς της Μακεδονίας κατέλαβε την Κόρινθο, θέλησε να δει από κοντά τον διάσημο φιλόσοφο. Συνάντησε λοιπόν τον Διογένη και στάθηκε απέναντί του, λέγοντας: «Είμαι ο μεγάλος βασιλιάς Αλέξανδρος», «και εγώ είμαι ο Διογένης ο σκύλος», του απάντησε, αδιαφορώντας για τον οποιοδήποτε τίτλο του. Ο Αλέξανδρος συνέχισε, λέγοντάς του τι

θα ήθελε να του χαρίσει. Ο Διογένης αντί για οποιοδήποτε υλικό αγαθό, του ζήτησε να μην του κρύβει αυτό που δεν μπορεί να του δώσει, δηλαδή τον ήλιο που τον ζέσταινε. Στην λογική όμως ενός εξουσιαστή δεν χωρούσε μια τέτοια στάση, γιατί βασικά αμφισβητούσε την αξία του πλούτου και της δύναμης και κονιορτοποιούσε την αυταπάτη του μεγαλείου. Όλοι οι «δυνατοί» οικονομικά και πολιτικά δεν μπορούν να επιβιώσουν μόνοι τους στους δρόμους, γυμνοί από οποιαδήποτε στήριξη των μηχανισμών κυριαρχίας.

Γνωρίζοντας αυτή την απόλυτη πραγματικότητα συμπεριφερόταν περιφρονητικά απέναντι στο συρφετό των εξουσιαστών, ήταν δηλαδή αναρχικός.

Ο Διογένης έκφραζε ανατρεπτικό πνεύμα και χιούμορ. Χαρακτηριστική είναι η προκλητική του συμπεριφορά σε ό,τι θεωρείται πολιτιστικά και πολιτισμικά αποδεκτό, ως αποτέλεσμα της ιδεολογικής επιβολής πάνω στους ανθρώπους. Ζούσε, χωρίς να φοβάται, ούτε να αποδέχεται την υποταγή στον οποιοδήποτε.

Ο Διογένης περιφρονούσε τα χρήματα και καλούσε όποιον ήθελε να γίνει πραγματικά ελεύθερος, να τα πετάξει και να χαρίσει την περιουσία του. Αδιαφορούσε για τον θάνατο, γιατί όπως έλεγε οι πεθαμένοι δεν υποφέρουν και γιατί όταν είσαι κάθε στιγμή έτοιμος να πεθάνεις, τότε η ζωή σου είναι πραγματικά ωραία. Ο Διογένης δεχόταν ακόμα την αυτοκτονία, ως τρόπο απαλλαγής από τον πόνο μια αρρώστιας ή από μια ζωή που γίνεται αόρητα δυσβάστακτη. Επίσης δεχόταν την ανθρωποφαγία κάτω από συνθήκες έσχατης πείνας, εάν υπήρχε κάποιο υγιές πτώμα διαθέσιμο. Τα ζώα έλεγε πως είναι πιο ελεύθερα από τους ανθρώπους, γιατί δεν έχουν καμία ανάγκη για περιττά πράγματα. Ήταν επίσης κατά του γάμου και υπέρ της κοινοκτημοσύνης σε όλα, γυναίκες, παιδιά, γονείς κ.λπ.

Ο Διογένης ο κυνικός έζησε κάνοντας πράξη την φιλοσοφία του, η οποία διακρίνεται σε δύο κύριες κατευθύνσεις, την ελευθερία χωρίς όρια⁷ και τον λιτό, ασκητικό τρόπο ζωής, ο οποίος εκφράστηκε με την προτροπή, να επιστρέψουμε στην φύση, να ζούμε δηλαδή όπως οι φίλοι μας οι σκύλοι. Δεν ήταν ένας απατεώνας πολιτικός, ούτε ένας φιλόσοφος που ταξίδευε στα νέφη της μεταφυσικής, ούτε κάποιος σοφός του κράτους για να φτιασιδώνει την κυριαρχία, ήταν ένας ακέραιος και συνεπής με τα πιστεύω του άνθρωπος. Η ακεραιότητά του και ο προκλητικός τρόπος ζωής του έγιναν μύθος και επειδή κανένας δεν μπορούσε να τον κατηγορήσει για τίποτα, τον μετέτρεψαν σε θρύλο, αφαιρώντας του τα δυναμικά ανατρεπτικά στοιχεία, έτσι ώστε να μην είναι επικίνδυνος για το πολιτικό – οικονομικό σύστημα κυριαρχίας.

Ο Διογένης της επίσημης ιστορίας είναι ένας γραφικός φαλακρός γέροντας, όπου στο ένα χέρι κρατάει ένα φανάρι, ψάχνοντας να βρει ένα πραγματικό άνθρωπο. Που να τον βρει όμως, αφού στο σκληρό ανταγωνιστικό σύστημα κυριαρχίας, σύμφωνα με την κυρίαρχη λογική, τέτοιος άνθρωπος δεν υπάρχει. Εννοείται πως αυτή η «ανυπαρξία» απαλλάσσει από κάθε κατηγορία την κυριαρχία για τη βαρβαρότητα που έχει επιβάλλει.

Έτσι, ο Διογένης εμφανίζεται σαν ένας ρομαντικός αιθεροβάμων στην καλύτερη περίπτωση και στη χειρότερη ένας παλαβός κουρελής, που δεν ξέρει τι θέλει. Στην πραγματικότητα δίδαξε με την συμπεριφορά του, πως ο άνθρωπος μπορεί να αποφύγει να μεταλλαχθεί σε μια αλλοτριωμένη οντότητα που θα έχει απολέσει το κυριότερο στοιχείο της υπόστασής της, την ελευθερία. Ταυτόχρονα καταγγέλλει τον πολιτισμό ως μέσο υποδούλωσης του ανθρώπου, σε θεσμούς και δομές που βρίσκονται έξω από την

φύση του. Είκοσι τέσσερις αιώνες πριν ο Διογένης είχε κατά κάποιο τρόπο αντιληφθεί πως η εξουσιαστική επιβολή και μέσω του πολιτισμού θα καταστρέψει το μεγαλύτερο μέρος του φυσικού περιβάλλοντος.

Ο πολιτισμός που προβάλλεται ως ανώτερη μορφή ζωής, είναι αυτό που για λόγους ψυχολογικούς είχε πει ο Φρόνιτ «πως ο πολιτισμός είναι πηγή δυστυχίας» και σε τελική ανάλυση μπορούμε να ισχυριστούμε, πως **ο πολιτισμός είναι αρρώστια της φύσης.**

Ας μην τρέξουν να μας κατηγορήσουν ότι αναζητούμε ήρωες στις σελίδες της ιστορίας, γιατί η αναρχία δεν έχει ανάγκη από ήρωες, αλλά δεν μπορούμε να μην αναφερθούμε στους κυνικούς και κυρίως στον Διογένη, για την αντισυμβατική συμπεριφορά του, τον προκλητικό αλλά φυσικό τρόπο ζωής και την προσπάθεια ανακοπής της κρατικής ολοκλήρωσης, η οποία οδηγήθηκε στην σημερινή τρομακτική μορφή της, την πιο αποτρόπαια που γνώρισε ποτέ ο κόσμος.

Ας μην προσπαθήσουν να μας πουν ότι εκφράζουμε «τραβηγμένες» απόψεις, γιατί αν κάνουν τον κόπο να μετρήσουν τους νεκρούς των δύο παγκοσμίων πολέμων, τον καθημερινό θάνατο χιλιάδων από πείνα, την αθλιότητα στις μεγαλουπόλεις του πλανήτη, την αδιάκοπη καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, την κόλαση της μισθωτής δουλείας, τον τρόπο της κρατικής κυριαρχίας, τους θανάτους από τον καρκίνο που συνεχώς αυξάνει αλματωδώς τα ποσοστά του, και τόσα άλλα δεινά που πλήττουν την ανθρωπότητα θα διαπιστώσουν έντρομοι, ότι δεν υπάρχει τέτοιο ιστορικό προηγούμενο. Και τότε, αν μπορούν, ας μείνουν με την αυτοϊκανοποίηση της «ανωτερότητας» του τεχνολογικού πολιτισμού και την αντιανθρώπινη καταστροφικότητα της κυριαρχίας.

Παραπομπές

1. Ο Επίκουρος εκθειάζει τον λιτό τρόπο ζωής. Αυτό είναι κάτι που πραγματικά ταιριάζει σ' ένα φιλόσοφο, εφ' όσον όμως αυτός που το λέει είναι ένας Σωκράτης ή ένας Αντισθένης κι όχι ο άνθρωπος, ο οποίος υποστηρίζει ότι η ηδονή είναι το υπέρτατο αγαθό.
2. Γι' αυτό και ο Διογένης όταν κάποιος του είπε ότι «Οι Σινωπείς σε καταδίκασαν σε εξορία από τον Πόντο», απάντησε: «Κι εγώ τους καταδίκασα να μείνουν στον Πόντο, στην άκρη του γκρεμού σ' ένα άγριο πέραςμα». ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ, περί φυγής 7 ρ602.
3. Όταν ο Πλάτωνας είπε, πως ο άνθρωπος είναι ένα δίποδο χωρίς φτερά («όν δίποδον και άπτερον»), ο Διογένης άρχισε να κυκλοφορεί στην αγορά κρατώντας ένα μαδημένο κοτόπουλο και δείχνοντας το φώναζε: «Ίδού ο άνθρωπος του Πλάτωνα». Κι όταν ισχυρίστηκε, πως πάνω από το λευκό χρώμα υπάρχει η ιδέα της λευκότητας και πως πάνω από τα τραπέζια η ιδέα της τραπεζότητας, επιθυμώντας να αποδείξει, πως οι ιδέες είναι ανώτερες από την υλική πραγματικότητα, ο Διογένης σχολίασε: «Βλέπω παντού τραπέζια, τραπεζότητα δεν βλέπω».
4. Αντίθετος στην πρωτιά και τον ανταγωνισμό, είπε σε κάποιο δρομέα πρωταθλητή: «Δεν είναι παράλογο να θαυμάζεις ένα μυρμήγκι για την ταχύτητά του».
5. Όταν λοιπόν μια μέρα ο Διογένης είδε ένα παιδί να πίνει νερό με τα χέρια του, αναρωτήθηκε τι την χρειάζεται την κούπα, αφού υπάρχει ένας τέτοιος απλός τρόπος. Πέταξε λοιπόν την ούτως ή άλλως σπασμένη κούπα του και μιμήθηκε το παιδί.

6. Σαν ρώτησαν τον Διογένη πότε πρέπει κανείς να παντρεύεται, εκείνος είπε: «Οι νέοι όχι ακόμη, κι οι μεγάλοι όχι πια».
7. Κάποτε που ο Πλάτωνας είδε τον Διογένη να πλένει χόρτα, τον πλησίασε και του είπε συμβουλευτικά: «Αν υπηρετούσες τον Διονύσιο, τώρα δεν θα έπλενες χόρτα». Κι ο Διογένης στον ίδιο τόνο, υπογράμμισε την διαφορά που υπήρχε μεταξύ τους. «Κι εσύ αν έπλενες χόρτα, δεν θα είχες ανάγκη να περιποιηθείς τον Διονύσιο», του αποκρίθηκε.

Ενδεικτικές πηγές

- α) Ν. Μ. ΣΚΟΥΤΕΡΟΠΟΥΛΟΣ «ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΚΥΝΙΚΟΙ», εκδόσεις ΓΝΩΣΕΙΣ.
- β) Τζέησον Ξενάκης, ΧΙΠΗΔΕΣ ΚΑΙ ΚΥΝΙΚΟΙ, εκδόσεις μη άμεσης επανάστασης.
- γ) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, τόμος Γ2 ΟΙ ΚΥΝΙΚΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ
- δ) Κ. Νιάρχος, ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ, εκδόσεις «μέθεξης»
- ε) ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΠΑΠΥΡΟΣ ΛΑΡΟΥΣ ΜΠΡΙΤΑΝΙΚΑ, λήμματα κυνικοί, Διογένης.